

За автора

Дитрих Бонхьофер (1906–1945) е роден в Бреслау (дн. Вроцлав, Полша) в лекарско семейство. Следва богословие в Тюбинген, Рим и Берлин, където от 1932 г. е студентски пастор и преподавател по систематично богословие. Участва активно в икуменическото движение и развива духовно-просветителска дейност. Води нелегални курсове за проповедници на т.н. „Изповядваща църква“, отхвърляща нацисткия контрол над християнските общности. През 1943 г. е арестуван по подозрение за участие в заговор срещу Хитлер. Един месец преди края на Втората световна война е обесен в концлагера Флосенбург.

[Още >](#)

Маскарадът на зло и гражданското мъжество

[Дитрих Бонхьофер](#)

(Статията е предоставена с любезното съдействие на екипа на Електронно списание за християнска апологетика HARTA.BG-INFO, издание на сдружение [ХАРТА](#), публикувана в тема: [Гражданското общество](#).)

Времето е най-драгоценното (макар и незапълнимо докрай) наше достойние и затова всеки път, когато се обърнем назад, нас ни гнети мисълта за загубеното време. „Загубено“ бих нарекъл това време, през което не сме живели като хора, не сме набирали опит, не сме се учили, не сме създавали, не сме се наслаждавали и не сме страдали. Загубеното време е незапълнено, празно време. Изминалите години [\[1\]](#), разбира се, не бяха такива. Много, неизмеримо много беше загубено, но не сме пилели времето си напразно. Трябва да се признае, че осъзнатите впоследствие знания и опит са само абстракции на реалността, на самия преживян живот. Но ако способността да забравяме можем да наречем благодатен дар, то паметта, повторението на възприетото, трябва да отнесем към един живот с чувство за отговорност. На следващите страници аз ще се опитам да направя равносметка за онова, което сме натрупали за изминалото време, равносметка за нашия съвместен опит и знания. Това не са лични преживявания, не е систематично изложение, не е полемика или пък отвлечени теории, а са онези изводи за човешката природа, до които достигнахме общувайки помежду си, сред съмишленици, изложени без предварително обмислен ред. Тук няма нищо ново, всичко, разбира се е отдавна известно, но ни е дадено, за да го преживеем и познаем отново.

Познава ли историята хора като нас - които през живота си не са чувствали твърда почва под краката си; за които всички достъпни алтернативи на съвремието са били еднакво непоносими, чужди на живота, безсмислени; които са търсели източник на сила отвъд всички съблазни на настоящия момент, потапяйки се всецяло в миналото или в бъдещето, и които - не бих ги нарекъл мечтатели, - са били в състояние да очакват с такова спокойствие и увереност осъществяването на своето дело? Дали мислещите, съзнаващи отговорността си хора от някое поколение, живеещи в навечерието на велик исторически поврат, са изпитвали по-различни чувства от нашите настоящи чувства, тъкмо защото пред очите им се е раждало нещо наистина ново, което не може да се очаква от алтернативите на днешния ден?

Кой ще устои?

Грандиозният маскарад на злото смеси всички етически понятия. Злото се явява във вид на светлина, на благодеяние, на историческа необходимост, на социална справедливост, и това обърква онези, които изхождат от унаследените етически понятия; а за християнина, който се опира на Библията, това е потвърждение за безкрайното коварство на злото. Извън всяко съмнение е поражението на „разумните“, с техните най-добри намерения и наивно неразбиране на действителността, с тяхната постоянна увереност, че само чрез разум могат да изправят изкълчената става. В късогледството си, те желаят да бъдат справедливи към всички страни и, без да постигнат нещо, загиват между чука и наковалнята на противоборстващите сили. Разочаровани от неразумността на света, разбирайки, че са обречени на безплодие, те опечалени се оттеглят настрана и без съпротива стават плячка на по-силния.

Още по-трагичен е крахът на всеки *етически фанатизъм*. Фанатикът си въобразява, че чистотата на принципа е достатъчна, за да я противопостави на силата на злото. Но подобно на бик при корида, той поразява червения плащ вместо човека, който го размахва, хаби безсмислено силите си и загива. Той се оплита в несъщественото и попада в примката на по-умния съперник.

Човекът със *съвест* самотен се противи на натиска на ситуацията, изискваща решение. Но мащабите на конфликтите, при които той е принуден да направи избор, имайки за единствен съветник и опора своята съвест, го разтерзават. Безбройните благопристойни и съблазнителни одежди, с които се кипри злото, когато се примъква към него, лишават съвестта му от увереност, вселяват в нея плахост, докато накрая той стигне до извода, че може да се задоволи с оправдаваща (не обвиняваща) съвест; докато, за да не изпадне в отчаяние, той не може да мами съвестта си. Защото човекът, чиято единствена опора е съвестта, не е в състояние да разбере, че злата съвест може да бъде по-полезна и по-силна от измамената съвест.

Един сигурен път, който може да ни изведе от дебрите на всевъзможните решения, изглежда изпълняването на *дълга*. При това заповедта се възприема като нещо абсолютно достоверно; отговорността за нея носи онзи, който я е издал, а не изпълнителят. Но Човекът, който е ограничен в рамките на своя дълг, никога не ще дръзне да извърши нещо на свой риск - а само такива постъпки могат да поразят злото в самото му сърце и да го надвият. Човекът на дълга в крайна сметка ще бъде принуден да изпълни дълга си и към дявола.

Но онзи, който, възползвайки се от своята *свобода* в този свят, се опита да не падне по лице в калта; който поставя необходимото дело по-високо от неопетнеността на своята съвест и репутация; който е готов да принесе безплодния принцип в жертва на плодотворния компромис или безполезната мъдрост на „златната среда“ - в жертва на продуктивния радикализъм, трябва да се пази да не би свободата да си направи зла шега с него. Той се съгласява с лошото, за да предотврати по-лошото, и не е в състояние да разбере, че по-лошото, което иска да избегне, може да бъде и по-добро. Тук е коренът на много трагедии.

Избягвайки публичните сблъсъци, човек си намира убежище в личната *порядъчност*. Но той е принуден да замълчи и да си затвори очите за несправедливостта, която се твори около него. Той не върши отговорни постъпки и репутацията му остава

неопетнена, но затова се заплаща цената на самоизмамата. Каквото и да прави, няма да му даде покой мисълта за това, което не е направил. И той или загива от това безпокойство, или става по-лицемерен от всеки фарисей.

Кой ще устои? Не онзи, чиято последна инстанция са разсъдъкът, принципите, съвестта, свободата и порядъчността, а този, който е готов да пожертва всичко това, когато, съхранявайки вярата си и опирайки се само на своята връзка с Бога, бива призван към дела с послушание и отговорност; този, комуто отговорността е присъща и чийто живот е отговор на въпроса и зова на Бога. Но къде са тези хора?

Гражданско мъжество?

Какво всъщност се крие зад оплакванията, че ни липсва гражданско мъжество? През тези години (*на хитлеристката диктатура - б.р.*) ние станахме свидетели на прояви на храброст и саможертва, но никъде не видяхме гражданско мъжество, даже в нас самите. Твърде наивно би било психологическото обяснение, свеждащо липсата на гражданско мъжество до личен страх. Корените на явлението са съвсем други.

В своята дълга история ние, немците, трябваше да познаем необходимостта от и силата на послушанието. Виждахме смисъла и величието на живота ни в подчиняването на всички лични желания и мисли на възложената ни заръка. Очите ни бяха устремени нагоре, но не с раболепен страх, а със свободно доверие, което вижда в изпълнението на поставената задача своя занаят, а в занаята - своето призвание. Готовността да се следва по-скоро заповедта „отгоре“, отколкото собствения ум, произтича от едно отчасти оправдано недоверие към собственото сърце. Кой ще отрече, че при послушание, при изпълнение на заповедите, в своя занаят, немецът винаги е показвал чудеса от храброст и самоотверженост? Но немецът държеше на своята свобода (къде другаде по света се е говорело с такава страст за свободата, както в Германия - от времето на Лутер до епохата на идеалистическата философия?), за да се освободи от собствената воля в служба на цялото. Работата и свободата той възприемаше като двете страни на едно дело. Но и тъкмо поради тази причина, сметката му излезе крива; той не можеше да си представи, че готовността му за подчинение и саможертва при изпълнение на заповедта може да бъде използвана в името на злото. Когато това се случи, самият му занаят, неговият труд се оказаха съмнителни и в резултат всичките нравствени устои на немеца се разклатиха.

И ето че стана ясно - нямаше как да не стане ясно, - че на немеца все още му липсва решаващото, главното знание: знанието за необходимостта от свободно, отговорно действие; даже ако то влиза в противоречие с твоя занаят и с получената заповед. Вместо това наблюдаваме, от една страна, безотговорна наглост, а от друга - самопоглъщащи угризения на съвестта, които никога не водят до практически резултат. Гражданското мъжество израства от свободната отговорност на свободния човек. Едва днес немците започват да откриват за себе си що е това „свободна отговорност“. Тя има за основа онзи Бог, Който изисква свободния риск на вярата при един отговорен акт, и обещава прощение и утеха на онзи, който поради това е станал грешник.

Откъс от книгата: D. Bonhoeffer, *Widerstand und Ergebung*, Hamburg 1974. Заглавието на статията е на редактора.

Превод и редакция: Тодор Велчев

Бележки:

[1] Имат се предвид годините на хитлеристката диктатура. Текстът е писан през 1943 г.
- Б.р.